de ovend

Stellingwarfs tiedschrift

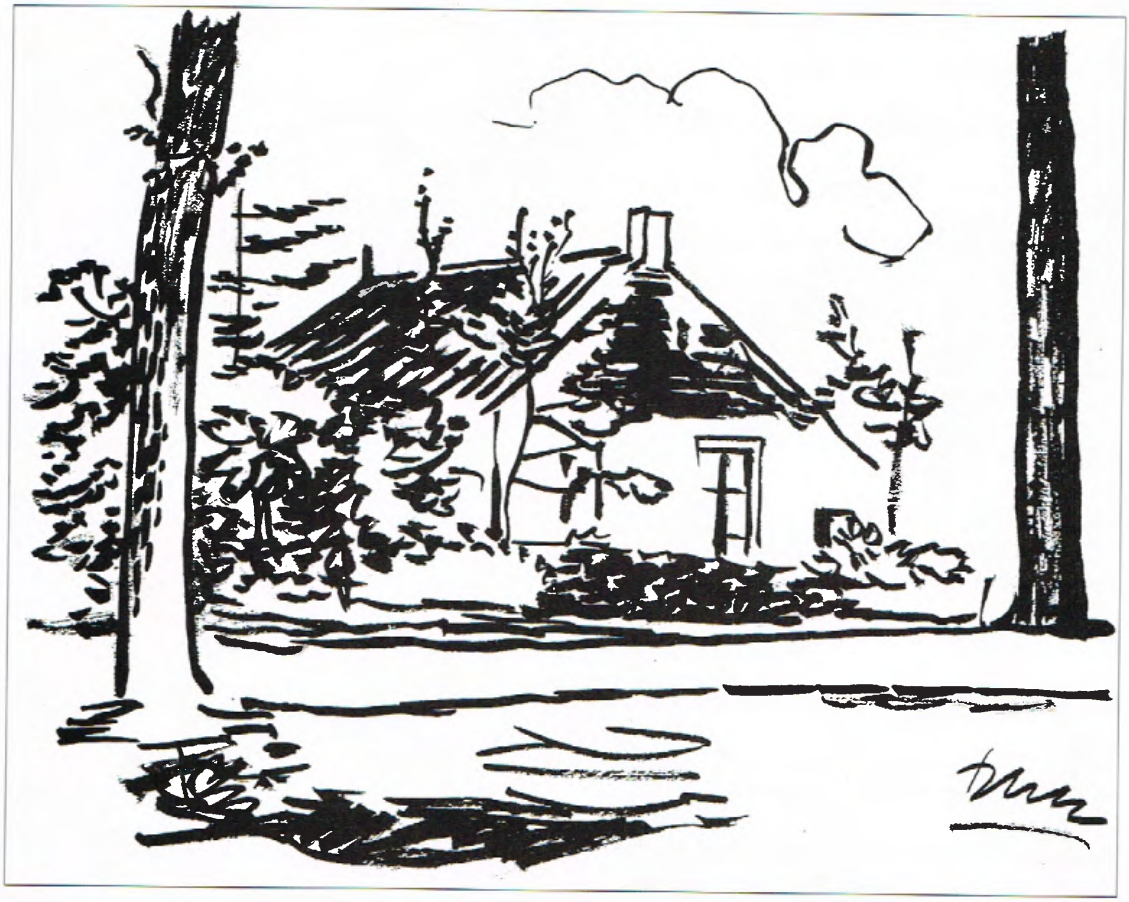

24e jaorgaank no. 4

Kolofon

De Ovend wodt uutgeven deur de Stichting Stellingwarver Schrieversronte, en komt zes keer in et jaor over de heerd bi'j de leden/ab. In dit blad verschienen bi'jdregen op et terrein van de Stellingwarver schrieveri'je, taelkunde, volkskunde, geschiedenis en taelbeweginge.

Redakteur: Johan Veenstra.

Buro-redakteur: Pieter Jonker.

Zetwark: Trijnie Gibcus-Telkamp.

Omslag: Sietske A. Bloemhoff.

Drok: Van der Meer, Oosterwoolde.

Administraosie: Stichting Stellingwarver Schrieversronte,
Bongheer 1, 8431 GT Oosterwoolde,
Postbusse 138, 8430 AC Oosterwoolde.
Tillefoon: 0516-514533, fax 0516-520551.

Lidm./Ab.: f 20,00 in et jaor.
Losse nommers: f 4,00.

ISSN 0166-7351.

D'r mag gien wark uut dit blad overneumen wodden zonder schriftelik goedvienen van de maeker(s).

In dit nommer:

Foto's: blz. 4, 10, 11, 26, 27 Sietske Bloemhoff.
blz. 23, 24, 25 Archief W.H. de Vries.
blz. 31 Archief fem. Bloemhoff.

Tekenings: blz. 13 Peter Lazarov.
blz. 1, 16, 17, 18 Dirk Kerst Koopmans.

Tekening omslag: *Oostvierdepatten onder Noordwoolde*, penseeltekening van Dirk Kerst Koopmans (zie blz. 16 t/m 18).

Inhoold

Oene Bult
De burgemeester: 'As pleitbezorger kom ik op veur de belangen van de burgers' 3
Willem Jan Teijema
geleuf 7
septembernaacht 7
Klaas van Weperen/Oene Bult
D'r even op weeromme kommen 8
Krummelties 9
Pieter Jonker
In Memoriam Martinus Bakker 12
Dirk Kerst Koopmans
Et Vleddervene 16
Johan Veenstra
Is 't niet zo? 19
Wube Lamers van de Kuunderwal
De oolde boerderi'je 20
Harmen Houtman
Meie in Limburg 22
W.H. de Vries
De oorlog in de Stellingwarven -1- 23
Henk de Vries
De Battenbrogge 26
Henk Bloemhoff
Grammatika veur elkeniene -4- 28
Veurbi'j, veurbi'j, veurgoed veurbi'j 31

Oene Bult

De burgemeester: 'As pleitbezorger kom ik op veur de belangen van de burgers'

Now de 'affaire Lindetrek' an de kaante is, het de burgemeester van Stellingwarf-Westaende ok tied veur oons om te praoten over zien ambt en kiek op Stellingwarver kultuur. Omtrent zien burgemeester wezen het drs. H.R. Heite hiel wat te vertellen, vanof zes jaor leden tot now an toe. An et begin het hi'j dit ambt niet ambiëerd, mar hi'j is veural deur toedoen van Haans Wiegel op de veurzittersstoel van de Gemienteraod daelezet, waor hi'j as loco toch al zat. Et doe zels ok wel wol en meugelik tot zien pensioen wel zitten blift, want Remco Heite het niet de ambitie om karrière naor een grotere gemiente of stad te maeken.

De burgemeester is van komof gien butenstaonder, mar iene van de vule Stellingwarvers, waor et makkelik mit in de streektael praoten is. Hi'j wet wie de dirigente van et vrouwludekoor in Buil is, dat d'r op 'e Langelille gien brogge en dus ok gien broggewaachter is, mar wie is veurzitter van Dörpsbelang Der Izzerd? Remco en ik kennen mekeer al lange tied en de burgemeester kan mien rere vraogen wel warderen. As ik him even teste op zien kennis van de gemiente buten et heufdplak Wolvege omme. En het d'r dus hinder van as hi'j op een konkrete vraoge et krekte antwoord mist. Want Remco, (die eerst in Steggerde woonde) vuult him burgemeester van alle 26 plakken en niet alliend (of et meerst) van Wolvege.
'De gemienschopszin in de dörpen is vaeke groter as in Wolvege.'
En reken mar van 'yes', dat hi'j laeter ooit ok weer naor een dörp verhuust, want 'ik bin opgruuid in et butengebied en altied plattelaansmeens bleven.'
Et gaot de burgemeester beter of om de beparkings van zien ambt te numen ('ie bin de anonimiteit kwiet, kun niet zomar op zundag in je zwembroek in de tuun staon te warken') as de veurdielen, mar vun et prachtig, doe een stellegien op een mooie, zunnige dag him in de Heufdstraote toereup: 'Wat is et prachtig weer, burgemeester!' Hi'j vint et toch ok wel mooi een bekend persoon te wezen, die krapan een ton per jaor schone verdient, zo hebben we even uutrekend. Daor kan hi'j ok aorig wat boeken van kopen, waor de binnenmuren van scheuren gaon.
Kun de meensken marken daj' van de PvdA binnen?
'Ik hope van wel, omreden een poletieke keuze toch ok een mentaliteit inhoolt.'
De burgemeester is 'een pleitbezorger die veur de belangen van de burgers opkomt, d'r veur zorgt dat d'r zoveul meugelik geld inkomt veur et onderwies en zo, en d'r op toezicht, dat alles wat korrekt verlopt, zoas eupenbaore odder, veilighied en zo wieder,'
Hoe kan et dan, dat meensken toch niet zoe'n hoge musse op hebben van de poletiek?
De burgemeester kent et perbleem van burgers die daenken: 'Aj'm geld van oons hebben moeten (heffings, belastings en zo) dan weej'm oons wel te vienen, mar as wi'j es wat van et gemientehuus gedaon hebben moeten, dan gaot et vaeke oe zo muuizem. Dan duurt et lange of et kan niet.'
Drs. Heite vint ok dat daor meer an daon wodden moet, b.g. 'beter uutleggen waoromme dat dan zo is.' Dat moet mit 120 warkers binnen de muren van et gemientehuus an de Rozestraote en 60 in de buterdienst dan toch wel goed kommen op 'e duur, zo liekt mi'j toe.
En grif mit een man van 50 uut en onder

Burgemeester Remco Heite veur et gemientehuus in Wolvege.

'eigen volk', die nog in de oolderwetse zin 'burgervader' wezen wil, as hi'j b.g. een vrommes een half ure te woord staon wil om over heur gezinsperblemen uut te praoten, krek liekegoed as hi'j dat doen zol mit een boer die et hatte lochten wil over zien kreupel peerd. Zonder veur maotschoppelik warker of veearts te speulen. Zo is de man now ienkeer, die vroeger wel beroepsschaeker wodden wild hadde, schriever of boekdrokker/uutgever. Hi'j ambiëert kontakten mit de meensken, zicht veural zien ombudsfunktie en geft zien raod as burgervader. Prima, toch!
Is et mit daoromme, dat hi'j liever gien antwoord geft op mien vraoge wie hi'j zicht as et slimste, toekste raodslid en wie as de sloegste, die hi'j wel graeg missen wil? Of toch gewoon taktisch, poletiek, om gieniene tekot te doen? In elk geval vint hi'j et best dat de ofstaand tussen burger en burgemeester de hieltied kleinder wodden is. En of hi'j populair is moe'n we zels mar uutzuken (zie de uutslaegen an et aende van dit vraoggesprek): daor is al es een enquête over west en et zal wel wat ofneumen wezen, 'want ok disse burgemeester dot et niet elkeniene naor de zin,' zegt de man die now wat tevule deur de agenda leefd wodt.
Tied om over te stappen naor de Stellingwarver kultuur en veural de streektael. De burgemeester vint, 'dat Stellingwarvers volstrekt een gebrek an gevuulte hebben van eigenweerde; ze zollen vule meer trots wezen moeten op wat ze hebben en binnen. Alles wat d'r daon wodt (ok deur de Schrieversronte) is nooit genoeg, wat dat betreft zal de erkenning van et Nedersaksisch ok zien konsekweensies hebben naor de gemiente toe: grotere inspanning, ok financieel. En laeter meugelik plaknaemebodden in et Stellingwarfs.
En veur jow as burgemeester ok? Ie praoten vaeke Nederlaans 'omdat de overhied per definitie van de riekstael gebruuk maekt, mar dat wodt lichtkaans aanders, deur die erkenning en zo?

Netuurlik daenk ik, et kan bi'j disse burgemeester niet bi'j (mooie) woorden blieven, want 'ok de beide Stellingwarven moe'n bi'j mekeer gaon, aanders wodt Westaende bi'j Et Vene trokken en Oostaende bi'j Drachten daon. En zodoende uut mekeer dreven. Dat moet niet.'

En dan de overstap naor Drenthe/Overiessel?

'Dat hoeft niet omreden et bi'j de perveensie Frieslaand bestuurlik goed regeld is (b.g. om tot erkenning van et Nedersaksisch te kommen en de invulling van et vak hiemkunde an de Stellingwarven overlat). Die konnektie is beter as bi'jglieks Stienwiek mit Zwolle het. Daor komt bi'j, dat et bestuur van de perveensie aanders wodt, zodat veraandering van perveensie minder relevaant is.'

Even wat aanders; wat mis ie b.g. in De Ovend?

'D'r zollen eins twie tiedschriften wezen moeten, iene veur alle leden en iene mit literair wark. En dan zol d'r veural wat meer experimenteerd wodden moeten mit vorm en tael. Te duur? Dan verschient et mar wat minder vaeke.'

Op welk boek waacht ie?

'In et Fries een ni'j boek van Reinder Rienk van der Leest. In et Nederlaans een dichtbundel van Hans Faverey, mar die leeft niet meer, dan dus een ni'je van Gerrit Kouwenaar.'

Welke boeken (van de laeste 10 jaor) hebben jow et meerste te zeggen had?

'Ik zal ze veur jow opschrieven, aj' me even de tied geven... Hier bin ze dan: Nederlaans, van Sybren Polet *Breekwater*; van Jacq Firmin Vogelaar: *Raadsels van het Rund*; van K. Schippers (ok van Blesdieke) *Eerste indrukken.* En uut et buterlaand: Carlo Emilio Gadda (een Italiaan) *De ervaring van het verdriet* (1963); van Laurence Sterne *Tristram Shandy* (1781 en toch zo medern); en van de Pool Witiold Gombrowicz *Ferdy Durke* (onder die titel ok vertaeld in et Nederlaans).'

Zels het de burgemeester in een vroeger leven, nao zien provo- en mezikologische tied, twie boeken onder pseudoniem (letterlik: leugennaeme) schreven. Hi'j geft zien schoelnaeme niet pries. Ok titels nuumt hi'j niet. Dat zuken we dus nog wel es uut. Zol et onder Heido wezen, uut de tied doe hi'j lerer Nederlaans in Emmeloord was? (Kan een lezer(esse) oons veerder helpen? We bedoelen niet et boek: *De liternatuur van Sybren Polet*, waor R. Heite ok an mitwarkt het in de tied dat hi'j mitwarkte an *de Volkskraante.*)

Mit et gevuul een 'goed gesprek' had te hebben, reize ik mit plezier van Rozestraote (in Wolvege) naor Rozestraote (in Amsterdam). Hoe bestaot et. Hadde ik eerder niet an docht. En ankem weke komt de burgemeester naor Amsterdam toe, want hi'j is ok nog altied bestuurslid van et Nederlands Literair Produktiefonds.

Et hoeft oons niet te verbaozen as d'r ooit nog es een boek van de schriever Remco Heite komt over de meens en zien verleden. Een autobiografische roman, in et Stellingwarfs? 'De tiid sil it leare!' om in de twiede riekstael te besluten, want: 'Wi'j bin niet tegen et Fries, mar kommen veur et Stellingwarfs op.'

En dan wodt hi'j oppiept veur de volgende vergeerdering. Die overvolle agenda is onverbiddelik. En de klokke ok.

WAT VIENEN ZI'J VAN HEUR BURGEMEESTER?

Ik hebbe een tal meensken persoonlik vraogd (waor ik ooit wat mit had hebbe, doe ik nog bi'j *de Koerier* warkte) wat zi'j hiel in et kot van heur burgemeester vienen.

Femilie Van der Vegt (Scharpenzeel, vroeger van Steggerde): *'Wel een goeiige man. Hi'j kent de meensken. Ie kun d'r goed mit praoten. Hi'j komt ok van Steggerde, waor zien oolden een boerderi'jgien hadden.'*

Arjen de Boer (Ooldelaemer): 'Wil ie eerst koffie? As meens is et een amaibele man. Zuwwe een klein segaartien roken? Now hebbe ik nog gien antwoord geven. As burgemeester is hi'j beter as de rest van de bevolking. Hi'j toont belangstelling as d'r wat te doen is, b.g. in Spange. As d'r burgemeesters op de radio of t.v. binnen, dan dri'j ik ze vot mit heur ambtelike klisjee-praot, mar dat heb ik bi'j Heite niet. Zuwwe even buten kieken?'

Een maanspersoon in overal langs de weg, die ik naor een straote vraog: *'De burgemeester? Daor zo'k eerst over daenken moeten, aanders zeg ik zomar wat en dat doe ik liever niet. Et overvaalt me zo...'*

Hr. Bakker (Ni'jhooltpae, eertieds De Blesse): 'Een aorige man; zit een goed kerakter in en dat moej' hebben.'

Hr. Dedden (haevenmeester an de Lende, bi'j De Hoeve): *'Ik ken him van naeme, veerder niet.'*

Hannie Mein (Vinkege, keramiek; et hekke ston los, de ekspesisie eupen, mar blickber op zundagmiddag gieniene thuus, kan gebeuren.)

Haans v.d. Bosch (o.e. redakteur **Onkruid**, ***Noordwoolde:*** *'Goede burgemeester, die weet wat hier speelt, dat uit zich b.v. in niet teveel regelgeving,' aldus de gruun-evangelist.*

Irene Dekkers (heufd O.B. Wolvege): 'Hij is belangstellend, bekend met 't werk van de bibliotheek, weet als neerlandicus waarover hij 't heeft en is voor vernieuwing, b.v. Internet en CD-Roms, dat die er komen.'

Femilie Harm Huisman (Sliekenborg). *Zi'j: 'In Harderwijk - waar ik vandaan kom- wist ik dat er een burgemeester was, maar je merkte er nooit wat van. Hier wel.' Hi'j: 'As ik wat te regelen heb, stap ik makkelik op him of. En hi'j kwam hier ok, as d'r wat te doen was.'*

Remmelt Wapstra (Zaandhuzen; socialist, rentenier): 'Hatstikke aorige jonge, mar gien Jiezus.'

Een vrouw in de veurtuun doende (Blesdieke): *'Et is ok nog es een mooie man; ja, daor bin ik wel gevulig veur. Mar soms daenk ik wel es, dat et veur him niet mitvaalt om hier burgemeester te wezen, aj' hier ok weg kommen, zoas hi'j van Steggerde is.'*

Ton Verhey (de keunstschilder): 'Een uitermate vriendelijke, voorkomende, charmante man, sympathieke persoonlijkheid.' Vrouw Verhey en heur zeune Guido bevestigen dat.

Konklusie: De burgemeester is bliekber een man naor et hatte van et volk. Mar een 'Frysk-prater' zat d'r niet tussen. Die hie it mooglik wat raarder opsizze kinnen.

Kommentaor: Et is haost griezelig om zo populair te wezen. Of toch niet? We kwammen gieniene tegen die wel op him schieten kon. Hoeft ok niet. Alliend Johan Veenstra blift roepen: 'Remco, praot now toch ok es Stellingwarfs in de Raod en veur de radio!' Mar die is van de Schrieversronte en telt in dit verbaand niet mit. En de burgemeester zels zicht lichtkaans, dat d'r veraandering op til is. Opvalend ok, dat de naemsbekendhied van de Schrieversronte en *De Ovend* groot is. Gieniene vreug wie of wat dat is, of stuurde mi'j bi'j de deure weeromme. Allemaole nog es bedaankt veur de mitwarking! (ob)

Jan Willem Teijema

geleuf

onderwegens
naor et trieste hoolt
verdwient de haost

meitied komt van binnen
zonder waarmte
zonder koolde
aansen

men is gries
gewis
en wies

de veerte naodert
mit klokkeslaegen
helder is 't verlangst

hoolvaaste
is et aende
langs herenweg

Jan Willem Teijema

septembernaacht

mit kebaol slaon
de golven op et zaand
in de waarme locht
roek ik jow lichem
vertrouwd en uutdaegend
zo dichtebi'j
bin ie nog niet west

hoe iewig is dit gedicht

Klaas van Weperen/Oene Bult

D'r even op weeromme kommen

In et jannewaorinommer van oons tiedschrift staot een interview mit de veurzitter van de Stellingwarver Schrieversronte. In dat artikel staon een peer stokkies, waor as ik mi'j niet zo gelokkig mit vule.

* 't Stokkien tekst rond Stellingwarf Kultureel.

As de veurzitter op die tekst is, hool ik et veur meugelik, dat hi'j in zien jubileumrede in 1997 de ofzunderlike Stichting Stellingwarver Schrieversronte opheft, om veerder te gaon in 'Stellingwarf Kultureel'. En dat zoeg ik niet zomar even uut mien doeme. Is de veurzitter ok niet bestuurder van de plaetselike Uutveertverieninge?

Reaktie:
De veurzitter het nog nooit wat van doen had mit een uutveertverieninge.

Netisie van de schriever Oene Bult:
Ik hebbe mi'j een betien verzind bi'j et opschrieven: niet bestuurder van de Uutveertverieninge, mar uutveert*begeleider* mos et neffens mi'j wezen.

* 't Stokkien tekst rond de beide Stellingwarven bi'j mekere.

De veurzitter gaot veerder. 'Netuurlik moe'n de beide Stellingwarven bi'j mekeer, zoas de beide burgemeesters dat ok willen (en eerder al de 'Vri'je Naosie Stellingwarf', O.B.) en mitmekeer naor de perveensie Drenthe.

Reaktie:
Op de vraoge waor as de Stellingwarven beter bi'j passen zollen, óf Frieslaand, óf Drenthe is et antwoord geven: 'Wat mentaliteit en wat tael anbelangt past de Stellingwarver beter bi'j Drenthe.'

Netisie van O.B.:
Wiezen mentaliteit, tael en gebruken toch niet overwegend de goeie richting? Zo hebbe ik de veurzitter bevestigend op mien vraoge daoromtrent begrepen. Temeer omreden d'r doe gien bezwaoren nuumd binnen bi'j de overgaank naor een aandere perveensie. Al snap ik ok wel, dat d'r tussen droom en daod o.e. bestuurlike wetten en subsidieregels zitten.

* 't Stokkien tekst rond de wardering veur de veurgangers.

En de veurzitter sprekt zien wardering uut veur zien beide veurgangers: Bloemhoff en Saakje. Netuurlik daenkt hi'j et beter te doen.

Reaktie:
Ik zol et graeg an aanderen overlaoten willen om, nao verloop van tied, te oordielen of et goed gaon is mit de Stellingwarver Schrieversronte in de jaoren '95 en veerder.

Netisie van O.B.:
Et is toch best een goed streven om et (nog) beter te doen as je veurgangers? Daor is neffens mi'j ok niks mit miszegd over Bloemhoff (aachternaeme) en Saakje (veurnaeme). En, inderdaod, aanderen zullen dan mittertied - naor heur miening - wel uutmaeken of et lokt is. Die uutslag neteer ik dan graeg es in een evt. volgend vraoggesprek mit de veurzitter, die et mit deur disse netisies wat roemer kregen het, hoop ik.

Krummelties

KURSUS STELLINGWARFS I

Op zaoterdag 30 meert wodde in de eupenbaore basisschoele in Berkoop de kursus Stellingwarfs I ofsleuten mit een examen. Alle acht de kursisten die heur opgavven veur et examen slaegden. Et gaot om de vrouwluden Corrie Scholtheis (Appelsche), Janny Jonkers en Hanna Zuil-Cloo (Oosterwoolde), Vrouwkje Oppersma-Menger (Hooltpae), Koosje Hornstra-van Elselo (Der Izzerd), Roelie Seinstra-Hoekstra (Wolvege) en de manluden Gerard Floor (Appelsche) en Alex Bakker (Der Izzerd).
De kursisten kregen uut hanen van Schrieversronte-veurzitter Klaas van Weperen et diploma uutrikt.
De kursusleiders weren dit keer Grietje Bosma-Dijkstra, Geert Lantinga, Henk Bloemhoff en Pieter Jonker. (pj)

VRI'JWILLIGER VRAOGD

Durk Hibma, de direkteur van It Fryske Boek, het de Schrieversronte vraogd of d'r ok een vri'jwilliger te vienen is, die veur de blienebiebeltheek boeken inlezen wil, zodat die boeken dan op kassette te kriegen binnen veur bliende en minziende meensken. D'r moet veur reisd wodden naor de studio in Sneek.
As d'r iene is die dit aorig wark toeliekt, bel dan even mit et buro van de Schrieversronte. (jv)

ET MAONETREINTIEN

Oflopen vri'jdag 14 juni verscheen et kienderboek *Et maonetreintien* van Wil Vening. Wil Vening schreef an now toe zoe'n kleine dattig boeken, waoronder veul historische romans en kienderboeken. Die boeken bin liekewel allegere in et Nederlaans schreven. De schriefster kwam, doe ze in Berkoop wonen gong, in de kunde mit Zwaantje Kuiters-Keizer. Ze raekten o.e. an de praot over een Nederlaanstaelig manuskript veur een kienderboek. Et plan ontston om Venings manuskript omme te zetten in et Stellingwarfs. Omreden Zwaantje Kuiters zoks wel vaeker bi'j et aende het en butendat zels ok veur kiender schrift, kwam d'r een prima saemenwarking op gang.
Et maonetreintien bestaot uut 28 kotte verhaelties die over een steernmaegien gaon. Et steerntien Hila gaot elke naacht mit et maonetreintien naor de eerde en beleeft daor alderhaande aeventuren. Aeventuren mit plaanten, dieren, stienen keboolters en gao zo mar deur. Et boekien is veural bedoeld om uut veur te lezen an kiender van zoe'n drie tot acht jaor. Op anraoden van heur tekenlerer Han van Gelder, ok van Berkoop, illestreerde Wil Vening et boek zels.
Et maonetreintien telt 80 bladzieden en kost f 12,50. (sbl)

TAELWEDSTRIED

Een schoffien leden hul RTV Oost tegere mit de perveensie Overiessel een grote taelwedstried, in naovolging van et lanelike Groot Diktee der Nederlandse taal. Et taelgebeuren wodde hullen in et oolde perveensiehuus in Zwolle. An de wedstried deden twintig Twenten, twintig Sallaanders en twintig Stellingwarvers mit. De middag was verdield in drie patten. De reden waorom d'r an de Overiesselse taelwedstried ok Stellingwarfstaeligen mitdeden, is, dat d'r in een groot pat van Noordwest-Overiessel Stellingwarfs praot wodt. In et eerste pat van de middag mossen de dielnemers veur et Stellingwarfs een tal zinnen die in et Stellingwarfs veurlezen wodden, vertaelen. Die zinnen weren in een prachtig verhael van Benny Holtrop verwarkt. De schriever las et verhael trouwens zels, op een kostelike wieze, veur. In et twiede pat mossen de Sallaanders op dezelde wieze heur kundig-

hied angaonde et Sallaans bewiezen en in et dadde de Twenten heur Twents. Bi'j de Stellingwarvers was d'r iene dielnemer die alle zinnen goed vertaeld hadde en daorom winner wodde: schriever Knillis (de schrieversnaeme van Klaas Hofstra) uut Grunningen, mar van vroeger van Oosterwoolde.
Op 'e foto kuj' him nog krek zien, vlak aachter een ere dielnemer uut Stellingwarf: journalist Anne de Vries.
Veerder kuj' op 'e foto nog een peer ere 'vertaelers' veur et Stellingwarfs zien: Dat bin, naost Knillis, Gerard Floor, en daor aachter de jongste dielnemer, Carine Bloemhoff, en aachter heur Femmie van Veen mit naost heur Janny Jonkers. Alle dielnemers weren slim enthousiast over de leerzeme, mar veural genoeglike, middag. (sbl)

KULTURELE BUSREIZE

Op zaoterdag 8 juni gong een dubbeldekker vol Schrieversronte-leden (75) op 'e reize. Et was een prachtige waarme zoemerdag. In Vollenhove wodde morgens koffie dronken. Johan Veenstra hul daor een veurdracht. Vervolgens wodde de grote karke bekeken, we kregen d'r uutleg bi'j. Aenlik mochten we hielendal niet in Vollenhove kommen, dee blieken. Nao de slag in Vollenhove in 1309 bin de Stellingwarvers in de ban daon deur de bisschop van Utrecht en die ban is nog nooit opheven...
Nao Vollenhove ree et gezelschop naor de Haanzestad Kaampen. Daor gongen twie groepen onder begeleiding lopende de stad bekieken. Iene groep gong naor et Stedelik Museum. In Kaampen wodde waarm eten in een restauraant an de Iessel. Nao et eten vertelden Philomène Bloemhoff en Freek Pereboom over et wark van de Iesselakedemie.
Middags wodde et veurmaolige eilaand Urk bezocht. Et museum wodde d'r bekeken en d'r wodde thee dronken. De schriever Tromp de Vries hul hier in et Urks een peer prachtige veurdrachten. Johan Veenstra vertelde ok nog een verhael.
Al mit al een prachtreize, die prima orgeniseerd was deur de reiskemmissie Zwaantje Kuiters-Keizer, Jantje Boer-Braam en Pieter Jonker.
Alleman kikt now al uut naor de kulturele busreize van ankem jaor as de Schrieversronte vuventwintig jaor bestaot. (jv)

BOEREBRULLOFT DE JOUWER

Ieder jaor wodt op 'e Jouwer een Friese Boerebrulloft hullen. Een brulloft zoas die omtrent 1850 hullen wodde mit meziek, daans en een brulloftsmaol. D'r wodt ok een haddraeveri'je/ringriederi'je hullen. Et bruidspeer bin van 't jaor twie Stellingwarvers: Schrieversronte-lid Lieske Schiere uut Ni'jhooltpae en heur kammeraod Henk de Vent uut Blesdieke. Ze wo'n trouwd deur 'grietman' Karel Ferdinand Gildemacher. De Boerebrulloft op 'e

Jouwer is op 24 juli 1996, et begint morgens om 10 ure. (jv)

PRIES

Maendagaovend 10 juni kreeg Fokke Middendorp (91) uut Wolvege de H.J. Bergveld-pries uut hanen van borgemeister Mr. J.H. Lesterhuis veur et boek *Huus op 'e Miente.* Uut et juryrappot: een prachtige, mitslepende vertelling in levendig en geef Stellingwarfs. De uutgever kreeg ok een kompelment veur de vormgeving van et boek. En dat boek is nog altied bi'j de boekwinkel en bi'j de Schrieversronte te koop veur f 19,90. In et volgende nommer van *De Ovend* ommedaenken veur et juryrappot en de inleiding van de heer Kerst Huisman, die hullen is bi'j de uutrikkinge. (pj)

Fokke Middendorp krigt de pries van burgemeester Lesterhuis van Oost-Stellingwarf. Vrouw Middendorp kikt belangstellend toe.

STREEKMEZIEK

Op 6 en 7 juli orgeniseert Open Stal in Berkoop een pergramme mit streekmeziek, dat tien uren duurt. Zaoterdags van 17.00 ure of treden op Gebr. Höllenboer (Aachterhoeks), Jaap Louwes (Fries), Trio De Vormers (Utrechts), Gé Reinders (Limburgs), Op Drift (Aachterhoeks), Egbert Meijers (Drents), Treveris (Braobaans), Bricquebec (Fries). En zundags van 10.00 ure of Liane Abeln (Grunnings), Anja Kopmels (Zeeuws), Duo Joosten en Joosten (Drents), Duo Vroukje en Jeannette (Stellingwarfs) en de prieswinners van de Open Stal-priesvraoge *Pop in je streektaal.* Passepartout veur beide daegen f 20,--; veurintekening f 17,50 en veur 'Vrunden van de Eupen Stal' f 10,--.
De liedteksten van de inzenders veur de priesvraoge wo'n in een klein boekien bundeld en uutgeven i.s.m. de Stellingwarver Schrieversronte. (pj)

ELSE

Op zaoterdag 22 juni verscheen van de haand van Sjoerd Betten et boekien *Mien herinnerings an Else* mit een omslag van Aizo Betten. Et boekien is illestreerd mit oolde foto's en kost f 17,50. (pj)

Pieter Jonker

In Memoriam Martinus Bakker

Muuilike dingen in et leven perbeer ie somstieden zoveule meugelik veur je uut te schoeven. Et schrieven van een *In memoriam* veur *De Ovend* is zoe'n stap, diej' de hieltied nog mar niet zetten. Ie willen d'r de tied en de rust veur nemen. En aenlik gaot et altied om een meenske, daor aj' in je wark en daor aj' privé gedoente mit hadden. En et gaot ok altied om een meenske, daor aj' zels grote wardering veur hadden. En zo staorigan begint et verhipte zeer te doen, dat al die meensken die aj' van et eerste ure van de Schrieversronte of kend hebben, d'r niet meer binnen. De riegel wodt de hieltied langer: Jan Betten, Jannes W. Nijholt, de schilder-graficus Johannes Mulders, dr. T.H. Oosterwijk, Lamkje Hof-de Boer, de keunstschilder Sierd Geertsma, Peggy Klinkhaemer (= Grietje Hento-Stoker), Gerke Mulder, Hendrik Vondeling en dan al die woordeboekmitwarkers en -mitwarksters en die slim aktieve leden, zoas Henk en Anja de Zeeuw uut Else. Allemaole meensken, daor aj' je zo mit verbunnen vulen en vuuld hebben. Netuurlik de dood heurt bi'j et leven. Wi'j leven niet geern mit et besef dat ien keer de dag komt dat alles, dat je dierber is, veurgoed veurbi'j is.
Mit et wegraeken van al die biezundere meensken om je toe, kuj' d'r niet meer omme toe. Stappien veur stappien gaon we de verkeerde kaant op, mar d'r helpt niks an. Alliend meuj' hopen daj' deur al die erverings in je leven tot een vorm van akseptaosie kommen kunnen om op een weerdige meniere ofscheid te nemen.

En now staon we dan stille bi'j et wegraeken van Martinus Bakker uut Westervelde op zaoterdag 9 meert 1996. Zien schoelnaeme is misschien deur zien schrieveri'je sund 1949 nog bekender wodden in en buten Stellingwarf as zien eigen naeme: de schriever Jouk. We praoten in jannewaori 1949 over een jongkerel van 22 jaor, die de Stellingwarver penne oppakt omreden Sieger van de Meulepolle in et ni'jsblad *Stellingwarf* d'r mit ophoolt. Martinus Bakker vint et een gemis as d'r gien Stellingwarfs meer in de kraante komt. Een maond laeter warkt hi'j op verzuuk van de heufdredakteur, Fedde Schurer, van de *Heerenveense Koerier* mit an die kraante deur riegelmaotig Stellingwarver riempies te schrieven. Laeter kommen daor de bekende Sunderklaos-, Kast- en Ooldejaorsverhaelen veur groten en kleinen nog bi'j. Juust deur zien wark veur de *Friese Koerier* wodde Jouk een bekende naeme in de hiele Zuudoosthoeke van de perveensie. Zien *Stellingwarver Riempies* tellen deur tot nommer 320.
Onder de schoelnaemen Jehannes Stellingwerf en Jan Aarm Ongelok Huusnommer 13 schrift hi'j honderden verhaelties veur de *Stellingwarf*.
Bakker het een hiel eigen, speulse vorm van humor, die altied fris en eigentieds andot. In zien proza slöt hi'j vaeke an bi'j aktuele onderwarpen. Naost de schriever H.J. Bergveld is et veural de jonge schriever Martinus Bakker, die veur leven in de brouweri'je zorgt. Hi'j ropt vaeke zien leesders op tot et bewust ommegaon mit eigen tael en kultuur.
In 1965 legt hi'j zien Stellingwarfstaelige penne een posien daele. Dat wodt weer aanders as 'dat ploegien vuurvreters' van de Schrieversronte, zoas hi'j oons plaogend nuumde, him aachter de vodden zit om weer aktief te wodden. Krapan vuventwintig jaor is hi'j een trouw en betrokken lid west van de Schrieversronte. Hi'j het in jannewaori dit jaor nog ni'je riempies veur oons jubileumboek inleverd, dat in 1997 verschienen zal. De Schrieversronte gaf vier boeken van him uut en et Stellingwarver Geitebod het hi'j veur oons

Een potloodtekening mit et petret van Jouk een peer jaor leden maekt deur Peter Lazarov.

maekt. Et eerste boek dat de Schrieversronte zels uutgaf was *Een haandvol speulgoed* van Jouk; ok al mos hi'j zels oons een renteloze liening verstrekken. Laeter mochten we een prachtig kienderboek van him uutgeven. Deur toedoen van uutgever Martin van Nieuwenhoven van *Anpakken* wodde *Et kienderboek van Jouk* een perel in oonze krone van Stellingwarver boeken. Een topoplaoge van 3000 boeken. De prissentaosie van dat boek wodde een gezellig feest.
Zien bundel riempies *Wille op 'e brille* mos nao verschienen nog drie keer herdrokt wodden. En zien bundel mit riempies *Greensgeval* leit oons ok nao an et hatte. Et wark van illestrator Hendrik Jan van Veen uut Roden paste percies bi'j et humoristische wark van Jouk.
Zien schrieveri'je en de uutstraoling van zien wark bin veur de Stellingwarver taelbeweginge van grote betekenis west. Juust ok in de periode nao de Twiede Wereldoorlog tot an de oprichting van de Schrieversronte toe. We kun him gerust tot de grote drie rekenen: H.J. Bergveld, Lamkje Hof-de Boer en Jouk.

Martinus Bakker gruuide op in et Stellingwarver laand, dat hi'j laeter zo vaeke in zien riempies bezongen het, naodat hi'j in Noordwoolde geboren was. Hi'j was zeune van koster Jan Bakker en Aandersien, zoas ze daor nuumd wodden. Hi'j zat op schoele bi'j meester Diekstra, en die bruukte et Stellingwarfs in die daegen al gewoon in et schoelelekaal, as him dat paste. Laeter reisde de jonge Martinus naor Et Vene naor de Kweekschoele en daor leerde hi'j Bettie van der Heide kennen. In 1953 trouwden ze en doe gongen ze naor Lutjegast, waor as hi'j benuumd was. Eerder was Martinus al schoelemeester west in Jubbege-Schurege. Bettie was doe onderwiezeres in Scharpenzeel. Een poging van Martinus om op 'e Langelille benuumd te wodden, wodde deur de inspekteur blokkeerd.

In Lutjegast wo'n de drie kiender: Anna, Jan en Sjoerd geboren. Anna en Jan hebben bi'j heur pappe in de klasse zeten. Anna zee wel 'Meester' tegen him, mar Jan kon dat woord niet over de lippen kriegen, et bleef gewoon 'Pappe'. Anna en Jan hebben et altied hiel gewoon vunnen dat ze bi'j heur vader in de klasse zatten. Et maekte heur niks uut. Et was een drokke tied in Lutjegast. De schoele en et dörp vreugen beide heur ommedaenken. Aj' as schoelemeester van et dörp eten, moej' ok wat veur et dörp doen, zo was zien opvatting. Hi'j was o.e. siktaoris van Plaetselik Belang en was ok aktief veur de begraffenisverieninge. In die tied waj' op et dörp as schoelemeester nog een autoriteit. Et uutgaankspunt van him was ok altied, daj' op et dörp van jow schoele zels ok wonen moeten. Martinus en Bettie weren grote veurstaanders van eupenbaor onderwies. Toch dwong meester Bakker respekt of in dat slim kristelike dörp, omreden hi'j de aander altied in zien weerde leut.
In Lutjegast hadde hi'j et ok drok mit zien schrieveri'je. Hi'j maekte veur et ni'jsblad *Het Westerkwartier* altied een riempien onder et motto *Het Nieuwtje van de Week*. Et wodden d'r meer as duzend. Hi'j begon daor ok mit et schrieven van kienderboeken. Eerst veur Ten Brink. Veerder was d'r ok nog een grote tuun. Hi'j was altied mar in de weer en de kiender wussen niet beter of zoks heurde zo. Laeter hebben ze daor lichtkaans wat aanders tegen ankeken.
Zien schrieveri'je dee hi'j naachs. 'Ik hebbe in Lutjegast woont en warkt, mar weinig slaopen,' plachte Martinus Bakker te zeggen. In 1965 verhuust et gezin Bakker naor Hoogezaand, omreden hi'j benuumd wodt an de Dr. Coppiusschoele. Et schoelegien in Lutjegast wodde zo klein, dat et op een ienmaansschoele uutdri'jen zol. Et leek him beter toe om van betrekking te veraanderen. Bettie begint et dan ok drok te kriegen as invaalkracht in et onderwies. D'r is haost gien schoele in de gemiente Hoogezaand die ze niet van binnen bekeken het. En onderwies daor hadden ze beide heur hatte an verpaand en dat mos dus goed gebeuren!
De kiender gongen staorigan naor de middelbere schoele en daor wodde et roezig van in huus; ok al was pappe aovens meerstal wel in huus. Hi'j schrift intussen ok veur uutgeveri'je Kluitman in Alkmaar. Mit de Harm-Jan en Tieneke-serie is hi'j echt bekend wodden. Mitmekaander meer as honderdduzend boekies.
Hi'j zette om gezondhiedsredenen vervroegd een punt aachter zien onderwiezerschop. Martinus en Bettie Bakker verhuusden naor Westervelde. Daor zullen ze tegere nog vuuftien jaor wonen. In de veurzommer van 1994 raekt hi'j nao een euperaosie een longe kwiet, mar tegere perbeerden ze d'r weer wat van te maeken. Ze maekten veurig jaor nog twie vekaansiereizen naor Portugal. Toch sleug de ziekte veur een twiede keer toe. Hi'j wol gien levensverlengende behaandelings ondergaon, doe hi'j de tiedinge kreeg dat hi'j niet weer beter wodden kon. Nooit verleur hi'j zien weerdighied en zien humor. Doe de huusdokter begin dit jaor es langes kwam zee Bakker: 'Now, ik hoeve de Elfstedetocht van et jaor niet meer te rieden.' Hi'j waachtte even en zee: 'Want die hebbe ik in 1956 al reden.' En mit legde hi'j et krusien van de Elfstedetocht op et klied. Et was trouwens een barre tocht. De hieltied vieterde hi'j zien maoten an om niet op te geven, want ze wollen de hieltied mar ofstappen. Deur zien toedoen hebben ze et allegere haeld.

De middag dat Martinus Bakker mi'j vertelde dat hi'j niet weer beter kon, hebben we toegeliekertied ok naor de voegels buten keken. D'r zatten een specht en alderhaande soorten mezen bi'j et voegelvoer. Zo mit 'n drienend hebben we een hiel posien naor de voegelwereld keken. Kiek, dat weren dingen waor as hi'j en Bettie oge veur hadden en waor ze van geneuten. Zels het hi'j dat es hiel raek in een riempien beschreven:

Bliede wezen
dat is elke morgen

fleurig opstaon;
naor je wark gaon
zonder zorgen;
en in kleine dingen
grote Wonderen lezen!

Op diezelde middag vreug Bakker an mi'j of ik bereid was veur zien femilie et woord te doen bi'j de kremaosie in Assen. Zoks gript je an. Ik was d'r stille van. En zoks gebeurt niet zo vaeke mit mi'j.
Op 8 meert reisde ik of naor Westervelde om veurgoed ofscheid te nemen van Martinus Bakker, omreden hi'j op eigen verzuuk de volgende dag wegraeken zol. Een zwaore gang. Nog ien keer zol ik mit him praoten meugen. Ik heb him bedaankt veur alles wat hi'j veur de Stellingwarver schrieveri'je en de Schrieversronte daon hadde en veur de persoonlike vrundschop tussen oons beide. Doe ik alles zegd hadde, wat ik nog zeggen wol, doe keek hi'j me glimkende an en zee: 'Ik zal et opbargen.' En hi'j zee: 'As et niet goed west hadde tussen oons beide, dan hadden we et tegere zolange niet volholen.' Now ik dit schrieve, springen me de traonen weer in de ogen.

Percies een dag laeter reis ik weer naor Westervelde. Tegere mit Bettie Bakker loop ik de slaopkaemer in en stao weer bi'j zien bedde. Hi'j moet nog oflegd wodden, mar hi'j het now rust zonder piene. Mit Bettie en de kiender heb ik een fijn gesprek om me veur te bereiden op 'e kremaosie.

Een peer daegen laeter zit ik nog een hiele morgen te luusteren en te praoten bi'j Bettie en heur schoondochter Ria. En ik kiek nog even bi'j de kiste. Nao de kremaosie reis ik mit naor Westervelde. Weer praoten we over de hiele situaosie. Ik daank de huusholing van Martinus Bakker, dat ze me op disse ingriepende mementen in heur leven toelaoten hebben. Ik hebbe in kotte tied een hiele protte levensservering opdaon. Nog de hieltied bin ik diepe onder de indrok van de meniere van leven en starven van Martinus Bakker, mar ok van de meniere waorop Bettie, de kiender en de kleinkiender niet te vergeten mit et ziek wezen, et naoderende aende en de dood van Martinus Bakker ommegaon binnen. Naost de vrundschop en naost alles wat Martinus Bakker daon het veur et Stellingwarfs bin veural die laeste erverings mit him van een biezundere weerde en ik blief zeggen: 'Et was goed.'

We nammen in Assen ofscheid mit et gedicht *Veurjaor*, schreven deur Jouk.

VEURJAOR

De eerste mooie veurjaorsdag,
Die straolend butendeure lag.

Et laom, dat deur de lanen sprong,
Et lurkien, dat zien loflied zong,
Een knoppe, die te baasten hong
In de kestanje.

De vlinder, die zien cirkels sleug,
Een protter, die mit plusies vleug,
De elzeboom, die katties dreug
Vol franje.

En dan et locht, dat goolden locht,
Dat mit de zwatte schaden vocht,
Dat in een wilde warrelvlocht
Van boven kwam!

Dat zulver op et waeter klonk
En grif in glas en keuper blonk,
Dat overal ni'j leven schonk,
Op elke dam!

De eerste mooie veurjaorsdag,
die straolend butendeure lag.

De aovend kwam - de zunne ging.
Wat blift is de herinnering.

Dirk Kerst Koopmans

Et Vleddervene

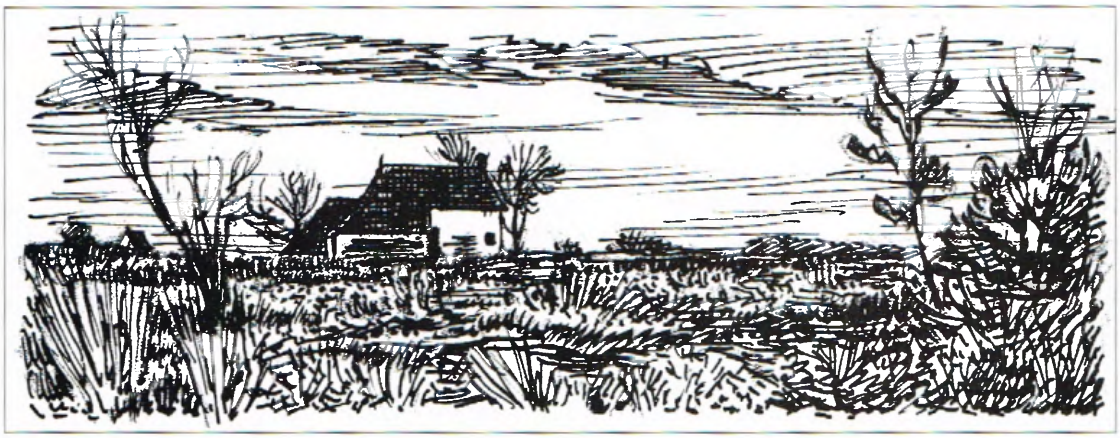

Et Vleddervene.

Tussen ontginnings van de Maotschoppi'je van Weldaodighied lag zoe'n vuuftig jaor leden nog een bulterig, zaanderig hoekien mit heide en roege pollen waor de ontginnings nog gien vat op hadden en de oolde primitieve behuzings van et begin of an al muuite had hebben moeten overaende staon te blieven.
Zo he'k ze dan in die tied nog tekend, doe ze werachies nog bewoond weren ok, vanzels deur oolde meensies, die aanders ok gien kaante meer op konnen.
A'k now op 'e kaorte kieke, daenk ik dat et an de raand van Vleddervene was, een aentien oostelik van de weg tussen Noordwoolde en Frederiksoord.
Even zudelik van Noordwoolde gaot d'r een weg naor et westen en iene naor et oosten, Westvierdepatten en Oostvierdepatten. Beide patten heurden bi'j de Mij. van Weldaodighied mar bin laeter overgaon in pattekeliere haand, waoronder naozaoten van de oolde vri'jboeren.
Ze hebben ok etzelde kerakter wat laandindieling en huzebouw angaot, mar heuren bi'j Frieslaand.
Mar wat d'r dan toch ok veraanderd is, de huussteden an weerszieden van de weg, staon overal niet krek tegenover mekeer, zoas dat ok in de aandere plakken van de Mij. et geval is.
Tussen Oost- en Westvierdepatten was de Friese Brogge en een aentien naor et zuden hej' de greens tussen Frieslaand en Drenthe.
Veurdat de Maotschoppi'je van Weldaodighied hier de boel anpakte, hadden de oons bekende Van Heloma's vanof de Lende vaorten greven laoten naor disse kontreinen om de turf, die hier an et locht brocht wodde, of te voeren naor et westen, waor ze verlegen zatten om branige veur de ni'je industrienen. Zo mochten, onder bepaolde veurweerden, de Van Heloma's ok een vaort anleggen tot in et Vleddervene.
Slim florisaant zal de boel d'r niet bi'j legen hebben, doe de Mij. van Weldaodighied hier de boel op poten zette.
De turf was vot. Die turf die deur Frans van Mieris jr. *het eerste en oudste fonds van Neerlandsch macht en rijkdom*, nuumd wodde. En J.W. de Zeeuw schreef: *De Gouden Eeuw uit turf geboren.*
De eerste schoele die deur de Mij. sticht wodde ston in Frederiksoord en de twiede

Zo tekende ik iene van de laeste vri'jboeren in de Maotschoppi'je van Weldaodighied. Et is Nicolaas Beun sr. die op zien tachtigste nog zowat et hiele laand deurreisde om zien naokommelings nog es te zien.

Nicolaas Beun jr., Oostvierdepatten, Noordwoolde.

schoele in Wilhelminaoord krek over de scheiding tussen Drenthe en Frieslaand. Wat de inrichting van disse schoele angaot, liek as et onderwies zels ston disse schoele in hoog anzien en gul as iene van de besten in Nederlaand.
Et was dus gien wonder dat de grote weldoener van de Maotschoppi'je van Weldaodighied, keuning Willem III, d'r zels op bezuuk kwam.
Et wodde een feestdag van jewelste. Veur de kiender wel een hiel biezundere. Dat weren niet alliend kiender uut de Mij. mar ok veur jongen en maegies van de Noordwooldiger kaante die daor op schoele gongen.
Deur de komst van de keuning hongen overal de vlaggen uut. En iederiene wol d'r bi'j wezen, waor dan ok, as de keuning uut de koetse stapte en him hulde brocht wodde en as hi'j toezongen wodde mit: *Hoezee! Hoezee! Hoezee! Welkom, dierbre vorst! Hoezee!* D'r kwam haost gien aende an!
Dat was dan de tiende meie 1873. Zolange leden al dat d'r gieniene meer is die et naovertellen kan.
Mar wel he'k van een oolde vri'jboer heurd over iene die d'r niet bi'j west was omdat hi'j thuus bleef om de koenen op 'e tied te melken. Hi'j of zien breur naor et feest of thuus blieven mit een flesse jenever. Doe de femilie thuus kwam lag hi'j tussen de koenen zien roes uut te slaopen. Die dag kon et wat lieden. Mar veerder hadden veural die vri'jboeren heur te holen an strakke veurschriften.
Hij die tot vrijboer is bevorderd ontvangt op de aanwijzing van den Directeur eene hoeve met ongeveer twee en een halve hectare

grond.
Daor kreej' dan ok nog een koe bi'j die je, aj' d'r niet goed op pasten, ofneumen wodde.
En om mit de bouw te beginnen, ie kregen et eerste jaor twaelf hektoliter pooteerpels en een fluttien grös- en klaoverzaod.
Doe nao verloop van tied de hoeven van Oost- en Westvierdepatten deur de Maotschoppi'je van Weldaodighied overdaon wodden an de naozaoten van de vri'jboeren is d'r wel et ien en aander veraanderd, mar et oolde kerakter van de streek is nog dudelik kenber.
An de Drentse kaant van et laand van Oostvierdepatten, dat bi'j West-Stellingwarf heurt, lag nog lange tied een groot stok onontgunnen niemaanslaand. Dat was een prachtig roeg gebied mit bulterige heide en gatten, zoas et Zwatte Gat waor in et wildeweg wel es wat turf steuken wodde.
Dit terrein in et Vleddervene wodde deur warkeloos volk uut de Hollaanse steden op 'e schoppe neumen en die hebben van de hieleboel bouwlaand maekt veur rogge en eerpels.
Daor was doe veur mi'j niet veul meer te beleven en te tekenen. Alliend in de veerte zaj' Vledder liggen mit die oolde karke, et typische kerakter van die prachtige Drentse esdörpen.
Ondaanks de schraole grond moet et hier toch een welverende streek west wezen om d'r in de veertiende ieuw al zoe'n reusachtige toren te bouwen. En de karke zels was veur Bommen Berend in 1672 de muuite weerd om plunderd te wodden.
De meensken d'r om henne bleven die ze weren. Al gongen ze mit de tied mit, heur aord en trouw an heur tael en et oolde Drents bleven, zo stoer as die oolde toren.

Johan Veenstra

Is 't niet zo?

Mit veerweg de meerste Friezen kun wi'j Stellingwarvers zo staorigan mar best akkederen. Een protte Friezen bin de laeste jaoren et Stellingwarfs warderen gaon as een mooie, kruderige tael, die lieke vule weerd is as et Fries. De erkenning van et Stellingwarfs as Europese minderhiedstael en mien jaorenlange stiekelstokkies veur Omroep Frieslaand hebben grif bi'jdreugen tot die positieve wardering.
En toch bin ze d'r nog, die deurdrammerige Friezen, die heur tael zoneudig opdringen moeten in de Stellingwarven. Et is wel een uutstarvend ras, heur, mar toch, hier en daor spoeken ze nog omme in Liwwadden en bruden ze heur expansie-plannegies uut.
De ANWB het de Stellingwarvers in meie vergaast op infermaosiebodden veur de toeristen. In opdracht van de perveensie Frieslaand hebben ze die dingen her en der daeleklapt in oonze Stellingwarver dörpen. Mit een beste lappe infermaosie in... et Fries! En ok in et Nederlaans, Ingels en Duuts. Nee heur, niet in et Stellingwarfs, de tael die bi'j de Stellingwarven heurt. Now ja, aj' gek wodden komt et je in de kop an. Wat veur volk het dit uutdocht? As ze in Liwwadden ok mar een betien fesoen in de huud had hadden, dan hadden ze de Friese tekst in de Stellingwarven vervongen deur et Stellingwarfs. Respekt hebben veur de tael van je buren hiet dat.
Mar och, waoromme zo'k me ok kwaod maeken? We hebben in de Stellingwarven een hiele flut ooldejaorsploegen en die bestaon allemaole uut kaante, starke, Stellingwarver jongkerels mit spieren as spantouwen. En et wodt vanzels weer ooldjaor.

Wube Lamers van de Kuunderwal

De oolde boerkeri'je

(*In et onderstaonde verhael vertelt de schriever* Wube Lamers van de Kuunderwal *over zien herinnerings an et leven op 'e oolde boerderi'je van zien oolden. Wube Lamers van de Kuunderwal is de schoelnaeme van Wiebe Jager. De schriever wodde geboren in 1912 en was o.e. boer en timmerman. Doe hi'j oolder wodde kreeg hi'j meer tied om te schrieven.*) (sbl.)

'Wat was et vroeger aanders mit de boerkeri'je as now. Ie kun je et haost niet veurstellen. Die oolde boerderi'jen bin d'r now nog wel hier en daor. Mar ze wo'n niet meer bruukt as boerebedrief. Et bin now vaeks woonboerderi'jen, wel mit de oorspronkelike vorm, mar van binnen vaeks hielendal veraanderd en vertimmerd. D'r bin nog een peer Saksische boerehuzen, veerder ziej' veural stulphuzen en et kop-romptype. De huzen hebben een stevig bientwark, en bin goed schoord mit dikke drachtplaeten over et bient henne. Op de drachtplaeten liggen de spanten van et dak en de bovenkappe is d'r ok op vaastespiekerd. Tussen de spanten ligt vaeks een laoge riet van zoe'n tien centimeter dikke. Dat riet hoolt winters de plaets waarm en zoemers lekker koel. In de schure haj' twie en ok wel drie hujvakken, waor et wintervoer veur et vee beweerd wodde. Soms laggen die vakken wel an de nokke van et dak toe vol. Dat wintervoer beston vaeks uut huj, roggestro en haever. Moej' je veurstellen wat een bedrievighied dat west hebben moet, doe d'r nog gien kuilvoer uutvunnen was! De boer mos mar zien dat hi'j de vakken vol kreeg mit voer veur de beesten. Veur elke koe mos drie voer huj wunnen wodden. Dus een boer van twintig melkkoenen mos wel een zestig of zeuventig voer huj winnen veur de winter. Op twintig bunder greide, mit et hujlaand daor bi'j in berekend, hul een boer twintig koenen. De meerste boeren hadden ok nog een bunder of viere bouw, waor rogge, haever, eerpels en bieten op verbouwd wodden. Et gong hier in de Stellingwarven dus aenlik altied om een gemingd bedrief.

De koenen stonnen in de riegel op 'e stal. Die stallen weren om de hujvakken henne bouwd. Deur schoefdeuren of over de koezoolder henne wodde et roegvoer veur et vee brocht. Ie hoefden d'r winters aenlik nooit uut, want alles zat veilig binnen. Koold was et nooit op 'e stal en et was d'r noflik om te wezen. Een boer mit zoe'n twintig koenen hadde in die tieden vaeks wel een arbeider en een knecht en de vrouw een meid, et liefst iene die goed melken kon. In de hujjinge weren d'r meerstal nog wel een peer man bi'j om te helpen. In juni begonnen ze doe meerstal te mi'jen en te hujjen.

De varkenhoolderi'je telde hier in die tieden ok nog aorig mit. Et zaod zoas de rogge en de haever diende meerstentieds veur varkenvoer en now en dan mossen de boeren daormit naor de koperaosie om et maelen te laoten. Et dösken van et zaod gebeurde doe al niet meer mit de vlegel. Dat dösken gebeurde doe mit de döskkaaste en de passe. Eerst wodden die mit een lokomobiel andreven, laeter mit de trekker. Ik vun as joongien de lokomobiel zo mooi! D'r kwam een waegen vol turf bi'j te staon. Alle turf gong d'r zoe'n dag deurhenne om de boel op stoom te holen. Et rogge- en haeverzaod kwam dan mooi in zakken opstaepeld op 'e dele. De katten mossen d'r veur zorgen dat de moezen niet bi'j et zaod gongen. Dat kwam ok wel goed aj' goeie moezevangers hadden. De varkenhoolderi'je heurde d'r doe echt bi'j. Wi'j hadden soms wel zoe'n twintig motten. De motten hullen we in potstalhokken, die we dreuge hullen mit heideplag-

gen. Ieder keer as daor een protte mest op lag, kwam d'r weer een ni'je laoge heideplaggen overhenne. Ie kregen zo hiele goeie dong veur de bouw. Mar et was wel een protte wark, heur, aj' in et veurjaor die dong in blokken uut de hokken spitten mossen.
Ik weet ok nog een verhaeltien over een oold groot Duuts varken, da'k jim now eerst vertellen wil. Et varken had al een keer of vufe een beste toom biggen bi'j oons brocht. Hi'j kon now ok elk mement biggen, want hi'j was al over tied. De knecht hadde aovens al de varkens nog voerd en vast de stikke niet goed op 'e deure daon van et hokke van et oolde varken. De hond heurde onraod in de naacht en blafte een posien, wat hi'j aanders haost nooit dee. Oons mem heurde et en zee et nog tegen oons heit; mar die was niet wakker te kriegen. Even laeter was alles weer stille. De ere morgens keken ze reer. De deure van et oolde varken ston eupen en hi'j was vot. Zuken en zuken, mar gien spoor te vienen! Daor kwam oons wat in et zin. De hond mos mar los. En ja heur, mit de neuze over de grond gong hi'j regelrecht op 'e sparrebos an die zoe'n tachtig meter van oons huus was. Wi'j de hond aachternao en daor ston et varken te brullen mit de bek wied eupen veur een bulte roegte en prikken. Ie konnen wel raoden dat hi'j daor de biggies in had, want hi'j was slim licht in de huud. Et oerinstinkt van et varken hadde d'r veur zorgd dat hi'j gauw een nust klaormaekt hadde veur de biggies en himzels. Wi'j zetten een voerbak zoe'n vuventwintig meter van dat plak en brochten d'r geregeld voer henne. Nooit zaggen we et varken bi'j de bak, mar et voer was altied op. Mit zoe'n veertien daegen kwam hi'j d'r an mit vuuftien prachtige sukerschone biggies aachter him an. Hi'j gong uut himzels in et oolde vertrouwde hokke en was weer thuus van et aeventuur. Doe hewwe et nust in de bos nog es goed bekeken. Et was prachtig mooi en zo zaachte as wat!
Mar now nog es wat aanders over die oolde huzen. In een pat van die huzen was de kaemervloer hoger as de ere vloeren. Dat kwam omdat d'r onder de kaemer een kelder zat. Dat was de melkkelder waor de melk van de koenen staon mos in vatten veur et kaarnen. Vroeger kaarnden de boeren zels, zie. As de melk dikke en zoer genoeg was, wodde die deur de boer en de knechten uut de kelder haeld. De melk was dan klaor veur et kaarnen en wodde in de grote tonne van de kaarnmeule geuten. Een oold mak peerd wodde inspand en mos de kaarnmeule trekken. Et beest mos de hieltied in de ronte lopen en kreeg vaeke een bliendoek veur om niet dwiel te wodden. Mien mem dee dat wark allienig. Ze wus wel ongeveer hoeveule ronties et peerd lopen mos veurdat de melk begon te schiften. Soms mos d'r nog wel es wat waarm waeter bi'j geuten wodden as de melk te koold was. As de botter dan groot was en in dikke kluten op de soepe begon te drieven, mos et kaarnen opholen en kon et peerd uutspand wodden. Dan waskte Mem de hanen es hiel goed en wodde mit een spaone en een zeve de botter ofneumen, zoas dat hiette. Vervolgens wodde de botter kneded in een kniedbak om et laeste vocht d'r schone uut te kniepen. Tot slot kwam et in vatties en de botter was klaor. D'r zal vast ok nog wel wat zoolt deur mingd wezen veur de hooldberhied en de smaek.
Vast ien keer in de weke wodde de botter mit peerd en waegen naor de waoge brocht. Ieder dee zien best om eerste klas botter te kriegen, want die brocht vanzels et meerste geld op. De keuring was streng en de keurmeesters pruufden zels de botter deur een klein klontien in de mond te stikken. Dan spi'jden ze et weer uut en wussen of et eerste, twiede of dadde keus was. Ze moe'n wel een hiele goeie smaek had hebben en ie konnen d'r sekuur op an. Et is netuurlik allemaol van veur oonze tied, mar ik heb et nog van mien mem die dat allemaole mitmaekt hadde. As jonge meid diende ze bi'j grote boeren en ze kon goed kaarnen en bottermaeken. Doe Mem al trouwd was en op et west van Berkoop woonde, gong ze nog wel naor een plaetse an de Wolvegesterweg te bottermaeken.

Die plaetse staot d'r nog mit de melkkelder d'r onder. Mem mos schieve over et laand om d'r te kommen. De boer hadde d'r een koppel gaanzen lopen om een bepaolde plaante uut et laand te holen waor de koenen ziek van wodden en now juust de gaanzen gek op weren. As et veurjaor wodde begonnen de gaanzen te leggen en dan wodden de genten, de mannegies, kwaod. Mien mem mos dan de leerzen an hebben, om niet in de bienen beten te wodden.
Wat ik jim in dit verhael vertelde bin overleverings en hielendal uut de tied. Et is now haost niet meer in te daenken, die boerkeri'je van vroeger!'

Harmen Houtman

Meie in Limburg

veur Johan

Blossem an kestanjebomen,
een theehuus op 'e Pietersbarg.

De zunne op winterjakken,
die de kaaste in willen

en diepe,
in de veerte

trekken de eerste roeiers
lange strepen
op et gladde waeter van de Maas,
mit heur aarms, zo krachtig
as oonze vrundschop.

W.H. de Vries

historikus '40/'45

De oorlog in de Stellingwarven - 1 -

Veur een protte meensken is de oorlog nog nooit echt veurbi'j. Die vuuf donkere jaoren hebben een onuutwisbere indrok naolaoten. Wiebe de Vries uut Wolvege bestedet een protte van zien tied an dé oorlog. De laeste jaoren het hi'j al een keermennig een artikel veur De Ovend *schreven. In et aprilnommer van 1995 publiceerden we een vraoggesprek mit him. Jaorenlaank het hi'j in et huus-an-huus-blad* Regio Expres *de rebriek* De regio tijdens de Tweede Wereldoorlog *schreven. In et vervolg schrift De Vries elke keer een verhaeltien veur* De Ovend. *Over de oorlog in de Stellingwarven. Reakties van lezers kun rechtstreeks naor de schriever. Zien tillefoonnommer is 0561-613102. (red.)*

De eerste piloot van de ongelokkige Halifax: Pilot Officer H.A. Echinn uut Australië.

29 Juni 1942, alweer vierenvuuftig jaor leden. Onbegriepelik, dat et alweer zo lange leden is, want et staot je nog bi'j as was et gister. Wi'j oolderen zullen die tied nooit hielendal van oons ofzetten kunnen, die oorlog mit al zien ellende en krapte an alles. De eteri'je, och, dat vul nog wel een betien mit, ondaanks dat alles op 'e bon was. De bosschoppetasse wodde wel hoe langer hoe lichter aj' uut de winkel kwammen, mar op 'e boerestreek vul d'r nog wel een betien te orgeniseren. Et wodde op 't laest wel een betien van roggenbri'j in en uut de pot en schudden mit een flessien om wat botter te kriegen en aovens was et schiemeren bi'j een euliepittien, omdat oonze bescharmers uut et oosten oons ofsleuten hadden van alle gemakken.
In sommige huusholings hadden ze een eigen elektrische centraole bouwd van een oold fietsefraem mit een aachterwiel en een dynamo. Een laampien an de zoolder, een peer draoties en klaor was kees. Omstebeurten mos d'r trapt wodden, en och, mit een betien goeie wil koj' mekeer zien in de schiemer. Et risseltaot was, daj' mar vroeg op bedde gongen, mar van slaopen kwam niet vule. Et deurdringende gebrom van de honderden Ingelse vliegtugen, die over oons henne trokken onderwegens naor de ien of aandere Duutse stad, hul oons uut de slaop. Wi'j hoopten, dat et heur goed ofgaon zol, en dat ze allemaole weer veilig thuuskommen zollen, mar al te vaeke was dat niet zo.

Wrakstokken van G for George.

Verscheiden van die jonge jongen bin hier aachterbleven en zullen veur iewig bi'j oons blieven. Zuwwe ze niet vergeten op 'e vierde meie? Een bloempien daeleleggen is een kleine wardering veur et grootste offer wat zi'j veur oons brocht hebben.
Op 'e aovend van de 29e juni 1942 was et weer aorig roerig in de locht. Bi'j honderden gongen de bommewarpers weer over oons henne op weg mit heur geveerlike spul, disse keer naor de Duutse stad Bremen. Ien van die vliegtugen zol Bremen nooit haelen, mar hadde et ongelok een vi'jaand op zien pad te vienen.
De Duutse jaegers weren al lange waorschouwd, dat de Ingelsen in antocht weren en zo ongeveer tussen Frederiksoord en Noordwoolde was et weer raek. Daor kreeg een bommewarper onverwaachs de volle laoge en die vleug daordeur drekt in de braand. D'r was gien redden meer an. Laeter wodde d'r tussen Frederiksoord en et plak waor et vliegtuug daelekommen was een hiel spoor vunnen van stokken die van et vliegtuug ofvalen weren. Uuteindelik vul et daele an de Dwasvaort onder Noordwoolde, nao een zwaore ontploffing, en vul et in brokken uut mekaander. De grootste stokken laggen op 't laand van de femilie Veen en op 't arf van de femilie Dragtsma. Overal braande et deur de braandbommen en een peer zwaordere bommen ontploften.
Riekelik gauw in de morgen wodden ok al de eerste slaachtoffers vunnen, en al gauw bleek, dat gieniene van de bemanningsleden et overleefd hadde. Een peer van de mannen weren van te veuren uut et vliegtuug slingerd en wodden in et veld vunnen en de aanderen hadden de dood vunnen in de wrakstokken. Weer acht jonge kerels, die zo veer van huus de dood vienen mossen in de stried tegen een waonzinnige schilder in et oosten.
Aovens weren ze vol goeie moed mit 'n

achten in heur viermotorige Halifax-bommewarper opstegen van et vliegveld Topcliffe in Ingelaand en now weren ze alle achte niet meer van disse wereld. Heur vliegtuug wat now aachter Noordwoolde lag te branen, was van et 405 R.C.A.F. *Vancouver* Squadron west en op 'e ziedkaante van de kepotte rompe koj' nog de letters LQ-G lezen. De eerste twie letters bin dan de letters van et squadron en de G was de radioroepletter, want de wrakstokken bi'j Noordwoolde hadden in betere tieden de naeme *George* had.
De Duutsers ruumden een peer daegen laeter de brokstokken van et vliegtuug op en de acht jonge kerels (drieje uut Ingelaand, drieje uut Kannede, iene uut Australië en iene uut Amerike) wodden begreven in Noordwoolde. We hoeven de naemen niet te numen, iederiene kan die lezen op 't karkhof in Noordwoolde.

De twiede piloot Flight-Sergeant W.J. Harrell uut Amerike.

Ik hebbe et daelekommen van dit vliegtuug hiel uutvoerig beschreven in mien ni'je boek dat vleden jaor uutkommen is onder de titel *De Regio tijdens de Tweede Wereldoorlog.* Dat boek is nog te bestellen bi'j de Stellingwarver Schrieversronte in Oosterwoolde en bi'j mi'j, de schriever. Ien tillefoontien en we brengen et iederiene, waor ok in de Stellingwarven en ok nog ommenocht! De pries van 't boek is f 29,95.

Henk de Vries

De Battenbrogge

De Battenbrogge tussen De Miente en Berkoop.

Mit een betien kennis van de Stellingwarven, weten jow waor die is. Disse toch legendaorische brogge in et mooie stille gedielte van de Lende. Hi'j geft nog altied verbiening van Oost- naor West-Stellingwarf. Of wel van Berkoop naor Noordwoolde.
En now is et een betien sneu verlopen mit de Battenbrogge en et Battenpad. Mar et is misschien nog bi'j te sturen. Jim moe'n mar es even deurlezen, dan zal ik perberen et uut de doeken te doen.
De Battenbrogge mit et even oolde Battenpad was de hieltied et kotste lopien van Noordwoolde naor Berkoop en aandersomme. De meensken die in et iene plak woonden, warkten vaeke in et aandere plak. Over de Batten was dan et vlogste om d'r te kommen. Jan Wiederhoolt, een gruunteboer doedertied uut Noordwoolde, gong altied iene dag in de weke mit zien gruunte te venten naor Berkoop. Hi'j was op gezette tieden een vaast beeld in et laandschop. Mit peerd en waegen over de Batten.
Grote boeren uut Berkoop hadden hujlaand op 'e Miente en reden mit dikke vierkaante voeren huj over de Battenbrogge naor Berkoop. Grote kloften jeugd uut Berkoop gong bi'j de zoemerdag te zwemmen naor Noordwoolde, omdat Noordwoolde een zwembad riek was. Viskers, eierzukers, takkebienders, netuurmeensken, bakkieskerels, boeren en verliefde peerties konnen jow op et pad tegenkommen. Anriedings bin d'r nooit west en

dooien bin d'r nooit valen, neffens mi'j.
In de oorlog wollen de Duutsers d'r niet daele omdat et in de natte tied vaeke modderig en onslicht was en op weerskaanten hier en daor ok nog dichte begruuid. Misschien hadden de Duutsers ok wel in de gaten, dat d'r Stellingwarvers in et verzet zatten, die krek zo goed links scheuten as rechts. Ze stonnen wel es veur et Battenpad mar durfden d'r bliekber niet daele.
Mar, beste Stellingwarvers, wat is d'r now 35 jaor leden gebeurd? Percies! De ruilverkaveling! Pieter Heida wet et altied goed an oons deur te geven. De keunstmest het de tied veraanderd. En de ruilverkaveling het ok hiel wat tewege brocht. Et kleinschaolige is hielemaole vot. Et Battenpad is ok krapan vot. Verkwaanseld moej' mar rekenen. Mar zoas ik jim uutlegde: de Battenbrogge is d'r nog! En hoe! Hi'j raekte deur de jaoren henne in verval, mar een koppeltien vri'jwilligers het de brogge veur een peer jaor weer wat oplapt.
Et is eigenaorig, iene die daor niet bekend is, zicht zomar een brogge liggen in disse mooie netuur, want et Battenpad is vot. Van de Berkoper kaant kuj' makkelik deur de Potebos bi'j de Battenbrogge kommen, mar de vri'je deurgaank naor de Iekenweg op 'e Miente is d'r niet meer. En a'k et dan zo bekieke zol et hiel makkelik wezen om et weer bruukber te maeken, as fietspad bi'jveurbeeld. Waor as een stokmennig meensken dan daankber gebruuk van maeken zollen. Mar hoe krieg ie dat now klaor?
Meensken mit invloed en zeggenschop waarm te kriegen veur dit toch mooie veurstel. Moej' je es indaenken: in 1997 et Battenpad in ere hersteld. De oolde brogge dot weer dienst. Veur de meensken uut Berkoop en Noordwoolde, om in vuuftien menuten tied op 'e fiets even naor mekere toe te flitteren. En de fietstoeristen zollen veural bi'j de zoemerdag weer daankber gebruuk maeken kunnen van disse oolde route.
De klokke wodt in dit geval niet terogge zet, mar weer an de gaank brocht! Mar om de juuste meensken hierveur in de bienen te kriegen, dat zal nog wel een hiele heksetoer wodden. Wie wil mi'j daorbi'j helpen? Oons ni'je tillefoonnommer in Noordwoolde is: 0561-433544.

Et Battenpad leup vroeger langs de kaant van disse bos. In de veerte ziej' de aachterkaant van et boerderi'jgien waor as vroeger Gijs en Eltien Biel woonden. Et pad leup daor veur langes en mit een bocht om heur grote gruuntetuun veerder naor veuren toe. Vlakbi'j et huus stonnen hiele grote en dikke beukebomen.

Henk Bloemhoff

Grammatika veur elkeniene (4)

De veurige oflevering van disse rebriek is al weer een hiele poze leden. Hi'j verscheen, om percies te wezen, in *De Ovend* no. 5 van veurig jaor en gong over de volgodder van de warkwoorden in et Stellingwarfs. Ik schreef doe van plan te wezen dat onderwarp de volgende keer of te sluten. Dat is now dus, en dat wol ik veurlopig ok doen, mar niet deur et d'r nog een keer uutgebreid over te hebben. Dat komt omda'k wat te min materiaol bi'j mekeer liggen hebbe daor ien hiele oflevering goed mit te vullen is. En daoromme sniede ik mar liever alvast een aander pat van de grammatika an, zoas de veurige keer ok beloofd is.

In disse oflevering wol ik et hebben over een kwessie die et hoe en waoromme van sommige klaanken van et Stellingwarfs angaot. Et onderwarp is mi'j feitelik ingeven, deurdat d'r me nogal vaeke de zelde vraogen over steld wodden, bi'jglieks op de kursus *Stellingwarfs* I. En dat gebeurt dan niet allienig deur meensken die van huus uut al Stellingwarfstaelig binnen, mar veural ok deur meensken die et Stellingwarfs aenlik wel wat leren willen en die now en dan een betien vaastelopen in et ommezetten van Nederlaanse woorden in woorden die et Stellingwarfs ongeveer ok zo het, mar dan wel mit een aandere klaank. Et gaot d'r die meensken dan feitelik omme, hoe ze riegels anleren kunnen die heur, as ze van Nederlaanse woorden uutgaon, altied de goeie Stellingwarver klaanken opleveren.
Et dudelikste geval daor van wo'k et hier veerder over hebben. Vaeke kommen meensken krek deur dát geval op de vraoge hoe ze mit riegels Nederlaanse woorden in et Stellingwarfs ommezetten kunnen.
Om dat geval mitien mar helder veur ogen te kriegen, is et raodzem en vergeliek de woorden uut et eerste groepien dat now komt mit de woorden uut et twiede.

	Stellingwarfs	Nederlaans
(1)	*blaozen*	'blazen'
	zaod	'zaad'
	daod	'daad'
	kwaol	'kwaal'
	maone	'maan'
	laoten	'laten'
	slaopen	'slapen'
(2)	*laete*	'laat'
	haene	'haan'
	waegen	'wagen'
	zaeke	'zaak'
	haeze	'haas'

Wie de woorden in beide groepies de hieltied van links naor rechts lest, vernemt niks gien muuilikheden: een Stellingwarver *ao*-klaank wodt in et Nederlaans bliekber een *aa,* en een Stellingwarver *ae*-klaank overkomt dat liekewel. Ie kun dus een soort riegel opstellen, en die zegt: de Stellingwarver *ao* en *ae* leveren in et Nederlaans een *aa* op.
Aj' omgekeerd de hieltied van rechts naor links lezen gaot et eerst nog wel even goed, want *aa* levert zo te zien in et Stellingwarfs een *ao* op. Mar aj' mit et lezen van rechts naor links an et Nederlaanse 'laat' toe binnen en ie zetten dat omme, dan zoj' **laote* kriegen, en dat is now krek verkeerd in et Stellingwarfs. Want 'laat' is in et Stellingwarfs *laete* en gien **laote*, 'haan' is *haene* en gien **haone*, en gao mar deur. Een lange *aa* in et Nederlaans geft dus in et iene geval een *ao* en in et ere geval een *ae* in et Stellingwarfs. Dat is op et eerste gezicht nuver. Et verschilt zo te zien per woord aj' een *ae* of een *ao* kriegen. En inderdaod, d'r is gien riegel die je van et Nederlaans uut de goeie Stelling-

warver vorm om zo te zeggen veurspellen kan. Et zol mooi wezen ás die d'r was, dat was makkelik veur et leren van et Stellingwarfs, mar hi'j is d'r now ien keer niet.
Mar hoe zit et dan? Is d'r dan hielemaole gien verbaand? Want d'r bin toch een hieleboel woorden die een *ae* hebben en in et Nederlaans een *aa*, en d'r bin woorden die een *ao* hebben en in et Nederlaans ok een *aa*? Hoe kuj' dat aenlik weten? Waor zit et him in daj' in et Stellingwarfs de iene keer een *ao* hebben en de aandere keer een *ae*?

Die vraoge lat him allienig mar beantwoorden mit een stokkien geschiedenis van et Stellingwarfs en de ere Germaanse taelen. Die stammen allegeer of van vere veuroolder-taelen en allemaole hebben ze een wat verschillende ontwikkeling had. De ooldste veuroolder daor de geleerden een goed beeld van mienen te hebben, et Oerindoeuropees, wodde zoe'n 3000 jaor v. Chr. al praot. Die tael zal ok wel niet hielemaole een ienhied west hebben, zoas zo vaeke. Hi'j splitste him as et waore gaondeweg in appatte taelen of groepen van taelen. Et Oergermaans zol zoe'n 500 v. Chr. ontstaon wezen en dat splitste him nao et jaor nul nog op in o.e. et Westgermaans. Van roegweg 500 n. Chr. of ontstonnen daor o.e. et Ooldhoogduuts, et Ooldsaksisch, et Ooldnederfrankisch en et Ooldfries uut. Et Stellingwarfs moet uut et Ooldsaksisch vot kommen wezen.
Dit soorte van gegevens is hier even neudig, want zo vaalt daolik te begriepen hoe et zit mit die verschillen tussen *ao*, *ae* en *aa*. Bekiek de volgende riegelties mar es.

(3) Oergermaans	Ooldsaksisch
ble:san	bla:san
se:da	sa:d
de:ps	da:d
kwe:lo	kwa:la
me:na	ma:no
le:tan	la:tan
sle:pan	sla:pan

(4)	
lats	lat
hana	hano
?	wagan
sako:	saka
haza	?

De dubbele punt betekent, dat de klinker die d'r veur staot laank klonk. Staot dat teken d'r niet, dan was die klaank dus kot. In et eerste groepien (3) het et Ooldsaksisch dus een lange *a:*, in et twiede groepien (4) een kotte. De Stellingwarver *ao*'s van et eerste groepien (1) kommen dus uut een Oergermaanse *e:* weg, die in et Ooldsaksisch al *a:* wodden was. Ze bin, krek as in et Zuudwest-Drents en Overiessels al vroeg tot *ao* wodden.
De *a*'s uut de woorden van de twiede groep (2) bin op een gegeven ogenblik laank wodden én ze bin vervolgens in *ae* overgaon. Dat moet wel zien beslag kregen hebben in een tied dat de *a:* in de woorden van et eerste groepien al een *ao* wodden was. Aanders hadden de *a*'s die langer wodden ok makkelik mitgaon kund in de veraandering van die lange *a:* in *ao*, en dat is toch niet gebeurd. De tied waor ien en aander zien beslag in kregen hebben moet, is bi'j mien weten niet sekuur bekend.
Mar de kwessie daor et hier omme gaot is zo wel dudelik te maeken. Want de woorden mit een *ae* in et Stellingwarfs hadden hiel vroeger, in et Ooldsaksisch dus nog, een kotte *a* en de woorden mit een *ao* hadden in die tiedrekte een *a:*. Die *ao*'s gaon dus, zoas ik al nuumde, op een *e:* in et Oergermaans weeromme, en de *ae*'s op een *a*.
De Nederlaanse *a:*'s hebben een aandere ontwikkeling had. Die tael gaot veural weeromme op et Ooldnederfrankisch en dat hadde in de eerste groep woorden - vgl. (1) en (3) - krek as et Ooldsaksisch ok een *a:*. In de twiede groep (vgl. (2) en (4)) hadde et Ooldnederfrankisch ok een kotte *a*. Mar d'r is in et Nederlaans gien *ao* uut *a:* ontstaon, want 'blazen' het nog altied een lange *a:* en 'zaad', 'daad' en zo ok. De kotte *a* wodde krek as in et Stellingwarfs ál laank in et Nederlaans, mar hi'j gong niet

over in een *ae*, dat zodoende het et Nederlaans 'haan', 'laat' en zo wat henne en et Stellingwarfs *haene*, *waeter* en gao mar deur. Inderdaod, die klaank die zo dudelik de eigen kleur an et Stellingwarfs geft, zit dus in dit soort van woorden.
'Blazen', 'zaad', 'daad', 'haan', 'water' en 'laat' hebben in et Nederlaans allegeer een geliekense *a:*, as die now uut een oolde lange *a:* komt of uut een kotte *a*. De overienkomstige woorden uut et Stellingwarfs hebben dus een *ao* of een *ae*, al naor gelang et woord in veurige taelperioden een *a:* of *a* hadde.
Wie wet hoe de woorden d'r doe uut zaggen, zol dus veurspellen kunnen of et Stellingwarfs een *ae* of een *ao* het in *aa*-woorden in et Nederlaans. Mar dat is netuurlik vusen en vusen te vule vraogd veur meensken die gewoon Stellingwarver woorden leren willen. Et zol een slim omslachtig gedoe wodden, aj' eerst alderhaande woorden in taelen as et Ooldsaksisch leren mossen om vervolgens de Stellingwarver uutspraoke: *ae* of *ao* weten te kunnen. Dan is et vule ienvooldiger om de *ao*- en *ae*-woorden in et Stellingwarfs stok veur stok te leren, en niet mit riegels uut oolde taelen weg. Al weet ie netuurlik wel dat et meerst om een *ae* of een *ao* gaot en niet om nog wat aanders.

Now moej' as lezer trouwens niet daenken dat alles allegeer zo riekelik ienvooldig in mekeer stikt as da'k hierboven uutstokt hebbe. Dat van veurige tiedrekten uut altied alles zomar mit een peer algemiene riegels te veurspellen is. Nee, d'r bin vaeke aandere riegels die dwas deur mooie, algemiene riegels henne fietsen en d'r bin ok aandere soorten uutzunderings. Zo is bi'jglieks *reer*, dat vroeger as *raar* klonken hebben moet, een woord dat gien *ao* kregen het, en toch ok niet bi'j de groepen (2) en (4) heurt. Et gaot hier om een woord dat lichtkaans in et Stellingwarfs, Overiessels enz. opneumen is naodat de *a:* al tot *ao* wodden was, en zo kon de *a:* van *raar* dus mitgaon in de ontwikkeling van de aandere, ni'je *a:* tot *ae*. Dat westelik vien ie in et Stellingwarfs dus de uutspraok *raer*, mar in Noordwoolde, Ni'jhooltpae en de oosteliker dörpen heur ie dat woord weer as *reer*.

Veurdat ik ofsluut nog een klein, aander gevallegien. Stel, ie willen van et Nederlaans uut veurspellen wat een *ui* in et Stellingwarfs wodt. Dat liekt op et eerste gezicht nogal ienvooldig: 'uit' is ja *uut*, 'buiten' is *buten* en 'huis' is *huus*. Mar oe heden, een 'muis' is gien**muus* mar een *moes* en een 'steenpuist' is gien **stienpuuste* mar een *stienpoeste* in et Stellingwarfs. Dat komt, zo tussen 500 en 1000 n. Chr. zatten d'r *oe*'s in dit soort woorden die in et westen van Nederlaand in *uu*'s veraanderden. Hoe westeliker hoe meer woorden mit een *uu*. En laeter wodden die *uu*'s in et Nederlaans *ui*'s. Mar bi'j oons gongen de *oe*'s lang niet in alle woorden in een *uu* over. Dat zodoende hewwe dus '*moezen* in *huus*' en gien *muzen*. En 'muizen in huis' wodde et al hielemaol niet!
Een appat plakkien in dit verhael moet 'oonze' Westhoeke hebben. Want de ontwikkeling van *oe* naor *uu* is daor in meer woorden deurdrongen as in et aandere Stellingwarfs. Daor kommen *steenpuusten* en *muzen* veur!

Uut de veurgaonde kwessies dot wel blieken dat de taelgeschiedenis ommeraek belangriek is... en dus interessaant! Die kan ja een protte verklaoren, zoaj' in et bovenstaonde al wel geweer wodden konnen. En toch is hi'j weer niet neudig aj' gewoon Stellingwarfs leren willen.
Aj' ien keer wat in de taelgeschiedenis thuus raeken, gaot d'r een wereld veur je eupen. Mar et vargt nogal wat inzet, dat daoromme zal ik op dit plak de hiele historische grammatika toch niet votdaolik tot grammatika veur elkeniene verklaoren!

Veurbi'j, veurbi'j, veurgoed veurbi'j

Op disse foto uut 1957 zien jim een groep kiender van de legere schoele van Ni'jberkoop die mit et schoelereisien naor Schiphol weren. In et begin van disse ieuw bleven de kiender aorig dichter bi'j huus. De heer Pieter Brouwer (1908-1994) zat van 1914 tot 1921 op de Ni'jberkoper schoele. De kiender gongen doe bi'jglieks een daggien naor Appelsche Dunen.
'Ien keer,' vertelde Brouwer indertied, 'gongen we hielendal naor Hattum. Wat een gebeurtenis! Naor Hattum, hielemaole an de ere kaant Zwolle! Morgens in de vroegte lopende naor Tronde, daor in de tram naor Stienwiek en vervolgens mit de trein! Doe we in Zwolle kwammen, mossen we twie uren waachten veur we veerder konnen. Meester besleut om dan mar lopende naor Hattum te gaon. De Iesselbrogge beston nog niet, dat wi'j mossen mit een veerpont, de Kaeterveer, over die grote Iessel. Wi'j hadden nog nooit aanders veerd as mit een jarrebak in een sloot!!! In Hattum gongen wi'j naor de Liemkoele en zo, en wi'j hadden een prachtige dag! Doe we aovens et laeste aende van Tronde naor Ni'jberkoop toe weer lopen mossen, konnen sommigen haost gien bien meer verzetten. Muui...! As podden... Mar mooi, meensken... mooi... Gien woorden!'
Zokke reisies bin veurgoed veurbi'j. En schoelereisies van de Ni'jberkoper schoele al hielendal. Want mit die schoele is et ja sund 1980 ok veurgoed veurbi'j... (sbl)

Op 'e foto, v.l.n.r.: Jan van der Mei, Folkert van der Molen, Anne Houwer, Rennie Donker, Albert Elzinga, juffer Nauta, Hiltje Bergsma, Albert Post, Jannie Scheper, Hanna de Jong, Alie Nijboer, Tineke Houwer, oolderkemmissielid A. Bloemhoff en juffer Broers.
Zittende v.l.n.r.: Epie de Jong, Hendrik Scheper, Wiebe Boek, Harrie de Jong, Anne Tinus Houwer, Hendrik ter Schuur, Henk Bloemhoff, Broer Meier en Jinke Kootstra.

WAT IS D'R NOW STELLINGWARFSER AS 'N STELLINGWARVER BAANK?

De Coöperatieve Veurschotbaank. Een typisch Stellingwarver baank.
Mit vestigings in Berkoop en Noordwoolde.
Een kleine baank dus, mar wel mit grote prestaosies.
Kiek mar es naor oonze rentetarieven.
Of naor oonze hypotheken.
Die kun mit glaans elke vergelieking deurstaon.
Mar niet alliend op financieel gebied het de Veurschotbaank grote veurdielen.
Ok op et persoonlike vlak staon wi'j oons mannegien/vrouwgien.
Bi'j oons hebben klaanten een naeme en kriegen alle andacht die ze verdienen.
Mar zeg now zels, zo heurt et toch ok in de Stellingwarven?

De Veurschotbaank.
Een kleine baank, mit een compleet dienstepakket.
Van Supersperen tot Hypotheek,
van Verzekering tot Rekening Couraant.
En butendat: De baank die jow tael praot...

DE VEURSCHOTBAANK, DE STELLINGWARFSTE BAANK VAN DE STELLINGWARVEN

Coöperatieve Voorschotbank B.A.

Willinge Prinsstraote 20
Postbusse 1
8420 AA Berkoop
Till. 0516-451441

Heufdstraote Oost 6
Postbusse 101
8390 AC Noordwoolde
Till. 0561-432825